

DE NIEUWE KRONIEK

Uitgave
Oudheidkamer
Tiel
en Omstreken

Derde jaargang, nummer 3, juli 2012

Inhoudsopgave

Van de voorzitter	2
Aan de Tielse haven in 1944-'45	3
Waar bleef het koor van de Sint Maarten?	8
Schijnwerper op... Wim Fase	14
Achter de schermen van No Satisfaction	19
rubriek Uit de vlooiënklap	23
Archief bij de tijd gehuisvest	25
column Vroeger in Lienden	29
Boeken en ander nieuws	31

Aan dit nummer van de Nieuwe Kroniek werkten mee:

Jan Bouwhuis, Chris van Esterik, Wim Fase, Huub van Heiningen, Henk van den Hoofdakker, Ella Kok-Majewska, Gert de Kruijff, Menko Menalda, Peter Schipper en Emile Smit..

Van de voorzitter

Vrij kort na het vorige nummer van de Nieuwe Kroniek ligt hier weer de nieuwste Kroniek voor u. Bert Leenders heeft nog steeds voldoende aanbod van kopij om de bladzijden te vullen met waardevolle bijdragen.

Op 19 april is de algemene ledenvergadering gehouden. Deze is zeer goed bezocht geweest en er heeft een levendige discussie plaatsgehad. De nieuwe opzet van de jaarvergadering in combinatie met een ander programmaonderdeel komt duidelijk meer aan de wensen van de leden tegemoet. De vergadering zelf kan op deze manier korter duren dan vroeger en daarmee ook wat boeiender verlopen. Het terugkijken naar de activiteiten van de diverse commissies en werkgroepen tijdens de vergadering wordt nu achterwege gelaten. Die verslagen komen tot u via de website of in geschreven vorm. Dit wordt nog nader uitgewerkt. Wie daarin is geïnteresseerd kan overigens altijd bij desbetreffende groep zelf terecht. Uw belangstelling wordt op prijs gesteld!

Bij de Historische Werkgroep is een namenregister verkrijgbaar van het Kalendarium van Tiel.

Na de grote respons op de enquête over het programma vroegen we u via een nieuwe enquête om mee te denken over de gemeentelijke monumenten. De respons op deze monumenten-enquête is wat minder enthousiast, terwijl dat toch een deel van de kern van onze vereniging betreft: het erfgoed in en om Tiel. Misschien wilt u nog eens op onze website kijken en de enquête alsnog invullen.

Begin juni is de nieuwe behuizing van het regionaal archief, het RAR geopend. Ook de boeken van onze vereniging zullen daar toegankelijker gemaakt worden.

Nieuwe leden en ook leden die iets willen doen, zijn zoals bekend altijd welkom. Kent u iemand van wie u denkt dat hij belangstelling heeft voor de onderwerpen waarmee de Oudheidkamer zich bezighoudt, dan is een poging om hem (m/v) tot activiteiten over te halen gauw gedaan.

Vanaf 2013 zal de gemeentelijke open monumentendag niet meer samenvallen met de landelijke. De reden daarvoor is dat door het samenvallen met Appelpop en het corso de open monumentendag in Tiel onvoldoende uit de verf komt. De Oudheidkamer is gevraagd vanaf 2013 mee te werken aan de organisatie van die gemeentelijke open monumentendag. Hierin liggen kansen om met de kennis en de collectie van onze vereniging iets moois te doen. Het bestuur zoekt naar enthousiaste leden hiervoor.

Wij wensen u een mooie zomer toe.

Namens het bestuur,
Menko Menalda, *voorzitter*

Eind 2010 kreeg ik van de heer F.J.W. van Vlijmen een vraag naar foto's van de omgeving van de Tielse haven en de watertoren. Begin jaren '70 was hij daar geweest met een kennis. Deze kennis, aangeduid als F.K., bleek de omgeving uit een eerdere aanwezigheid te kennen. Hij was er als Nederlandse SS-er geleverd geweest in de winter van 1944-1945. Na enige navraag ontving ik van de heer Van Vlijmen een verslag met herinneringen van de betreffende persoon. Het is een kort verslag en het zijn uiteraard herinneringen uit de tweede hand. Niettemin lijkt het de moeite waard om ze hier weer te geven, aangezien er van Duitse kant tot nu toe weinig uit deze periode bekend is

Aan de Tielse haven in 1944-'45

Door Emile Smit

Men kan zich afvragen, hoe een Nederlandse SS-er in Tiel kan zijn aanbeland. Maar dat is niet zo vreemd. Nadat op 26 september 1944 de operatie Market-Garden was mislukt, hebben de Duitsers nog tot midden oktober pogingen ondernomen om de geallieerden uit de Betuwe te verdrijven. Om dat te bereiken werden er nog wel kwalitatief goede militairen aangevoerd. Toen dit Duitse tegenoffensief was mislukt en het front was geconsolideerd, werden de nog enigszins geschikte legeronderdelen uit de Betuwe en dus ook uit Tiel weggehaald, het merendeel om in december 1944 in de Ardennen te worden ingezet. In de Betuwe en aan de Waal namen kwalitatief mindere soldaten hun plaats in. Dat waren in eerste instantie Duitse Fallschirmjäger en vervolgens Nederlandse SS-ers. Dat waren geen SS-ers zoals die sinds 1941 in het Vrijwilligerslegioen Nederland aan

het oostfront waren ingezet. De in Nederland ingezette SS-ers waren meestal laat ingelijfde mannen. Soms oud-landwachters of WA-mannen uit NSB-hoek. Soms NSB-ers, die ook niet veel mogelijkheden meer zagen. Het waren dus relatief ongetrainde manschappen, ondanks het gevreesde SS-symbool op hun uniform. Voor zover ze in 1945 nog werkelijk hebben moeten vechten, waren ze tegen de geallieerden volstrekt kansloos. Het is aan te nemen, dat F.K., kennelijk wel een ervaren oostfrontstrijder aan deze Nederlandse SS-divisies is toegevoegd. De schrijver F.K. was zelf geen nazi, zelfs geen NSB-lid. Hij hoorde tot de relatief grote groep Nederlanders die in de jaren 1941-1942 uit afkeer van het communisme in Duitse dienst traden. Maar die werden na de oorlog wel als landverrader beschouwd. F.K. kostte het vijf jaar. Zijn verslag:

Tiel 1944.

Na de genezing van de in Rusland opgelopen verwondingen werd ik, ofschoon ik weer naar mijn oude legeronderdeel terug wou die nu in de Baltische landen vocht, ingedeeld bij de SS-Freiwilligen Grenadier Brigade "Landstorm Nederland". Dit was geheel tegen mijn opvattingen want nu zou ik tegen de westelijke geallieerden komen te staan terwijl ik mij eens gemeld

had voor uitsluitend de strijd tegen het communisme. Via Schalkwijk waar de troep begin 1945 werd uitgeladen, ging met georganiseerde paardenwagens alle materieel in voetmars naar Drumpt en Tiel. Daar moesten wij de stellingen overnemen van een Duitse Polizeieenheid. De groep waarin ik geplaatst was kreeg de bunker toegewezen die half in de dijk was uitgegraven en liggend voor de watertoren en de ruïne van de leeggeroofde Stork pompfabriek. (Zie schets) De bunker was een zeer provisorische kleine onderkomen. Inwendig circa 2,5 meter breed en 4 meter lang waarvan circa 2 meter diende aan 4 slaappleatsen die zeer nauw waren. Twee naast elkaar en boven elkaar. Het ergste was wel dat die wemelden van de luizen. Ik besloot dan ook mijn toevlucht buiten in de vrieskou te zoeken. Met één paardendecken als bedekking viel dat niet mee ondanks dat ik het in Rusland erger had meegeemaakt. Ook tegen de dijk aan was, iets terug richting Tiel, een verlaten burger dijkhuisje. In het water direct voor de bunker lagen 2 aken met daarin mandflessen met bosbessensap, deels stuk, waarschijnlijk bestemd voor de conservenfabriek in Tiel waarvan het merk Flipje toen bekendheid genoot. In de ruimen hing een penetrante geur van bosbessen en nog steeds doet die mij aan Tiel denken als ik het weer ruik. Bij een eerder bezoek aan de schepen na enig klauterwerk langs de afmeerkabels vonden de jongens ook nog enige Rode Baretten die waarschijnlijk afkomstig waren van vluchtende Engelse soldaten na de Slag om Arnhem. Ook voor de bunker stond een huis die als zichtdekking dienst deed voor jongens die de uitkijkpost in het watersporthuis ???? moesten bemannen. Aan de rivierzijde in het lage deel was op de zolder een sleuf gemaakt net boven de zoldervloer. Een onmogelijke situatie want men moest plat op de vloer liggen om iets te kunnen zien waarbij de aanwezige mitrailleur ook nog in de weg lag. De order was dat men zich zeer stil moest gedragen, vooral geen aandacht trekken en alles wat ongewoon was aan de overkant van de Waal, dus in de regio Wamel, per veldtelefoon moest melden. Toch is deze post bij de geallieerde militairen in Wamel opgevallen want toen ik mij net had geïnstalleerd sloeg 40 cm. boven de kijkgleuf een Pak-granaat in en enige seconden later een tweede in de kijkgleuf en vernielde gedeeltelijk de mitrailleur. Hierna ontstond een kleine brand. Dat ik er goed vanaf kwam dank ik aan mijn reactievermogen opgedaan in de strijd in Rusland. Een PAK-kanon geeft nl. een typisch geluid af en de granaten gaan razend snel. De inslag hoort men eerder dan het afvuren, vandaar dat deze kanonnen ook wel patsboem kanonnen worden genoemd. Meer stroomopwaarts was een breker zoals die langs de gehele rivier te zien zijn. Nogal ver van de dijk vandaan was in deze breker een mitrailleurnest ingegraven. Deze was altijd bezet door twee man, schutter en helper. Om daar ongezien te komen moest men bij het begin van de breker snel over de dijk kruipen en aan de onderkant van de breker, dus op de grens van het water verder gaan. Daarbij passeerde me het opgezwollen drijvende lijk van een schipper, althans aan zijn kleding en pet te zien. Pogingen om hem te bergen mislukten omdat bij het aanpakken men alleen een handvol op gelei lijkend spul te pakken had. Ook het rigoureuze willen opruimen dmv een handgranaat mislukte. Verder op de dijk stroomopwaarts stond aan landzijde een rij hoge bomen en één of twee ??? huizen

Het was tegen het einde van de oorlog niet ongevaarlijk in de buurt van de Echteldsedijk. De watertoren werd totaal aan diggelen geschoten.

Foto archief Jan Bouwhuis.

waarvan het interieur op dat van een landelijk café leek. Vanaf het achterland kon men via een tegen de dijk liggende vaste trap naast deze huizen op de dijk komen. Er is toen eens voor het doen van een verrassingseffect een Duits Pak-kanon langs deze trap omhoog gezeuld en naast het huis gecamoufleerd opgesteld. Na enig vuurgevecht moest alles weer zeer snel naar beneden want de “overkant” kon zeer goed gericht schieten. Ook is eens ter plekke aan de waterzijde van de dijk het vertrekpunt geweest van een verkenningstocht (Spähtrupp) met een ponton !!!! bij gebrek aan een normale boot. Dat gevaarte moest eerst ergens uit het binnenland worden gehaald wat enige dagen heeft geduurd. Ondanks alle voorbereidingen om zo weinig mogelijk lawaai te maken met dat onding kwamen zij toch na een succesvolle missie allen gezond retour. In de nacht of bij zware mist werd over een groot deel van de dijk gepatrouilleerd. De watertoren was een rustpunt voor allen. Deze werd nog in bedrijf gehouden door een vader en zijn zoon. Tegen wat rookgerei kon men confituren ruilen die de streek eigen nog in ruime mate voorradig moest zijn. Maar belangrijker was een emmer warm water van hen te bemachtigen om zich zelf eens goed schoon te maken. Daarvoor werd dan een emmer koud water verwarmd door even wat stoom af te tappen en onder het oppervlak van het water in de emmer te blazen. De toren was in de hoogte verdeeld door enige vloeren

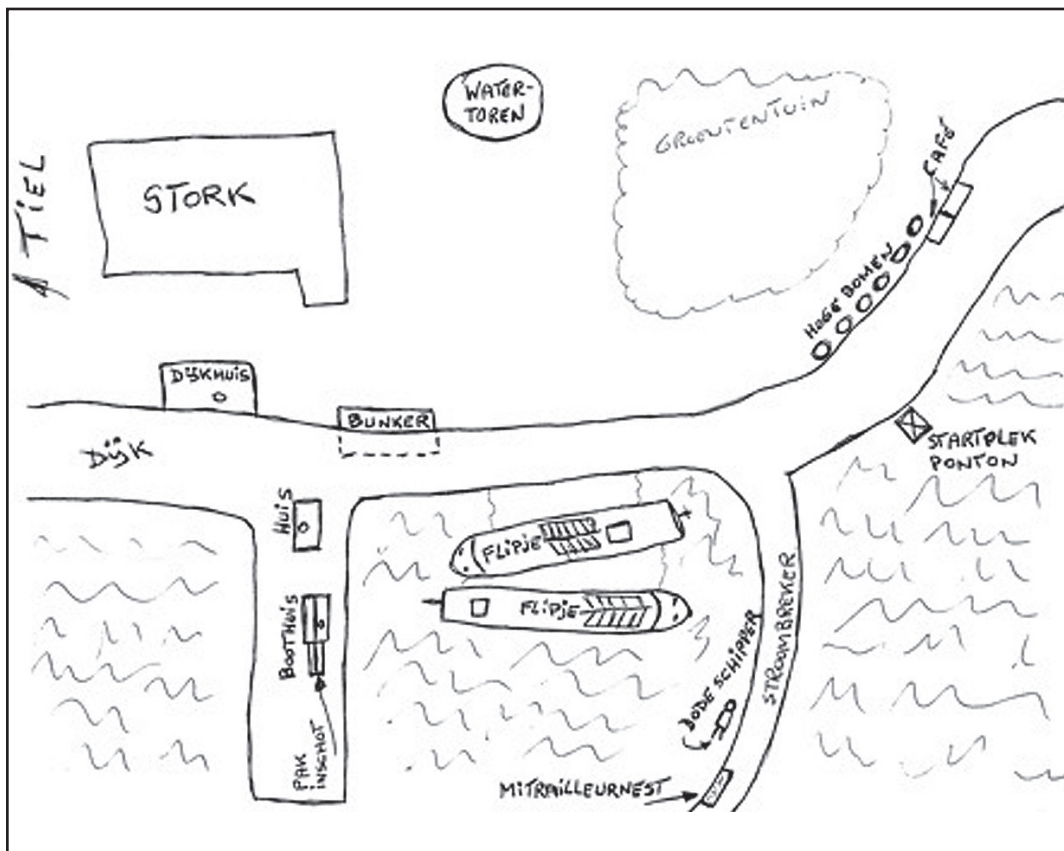

Een luchtfoto uit 1945 van het gebied waar het verslag in dit artikel betrekking op heeft. Foto archief Jan Bouwhuis

met tamelijk grote hoogte verschillen. De vloeren waren te bereiken dmv lange ladders zonder leuning. Geheel bovenin de toren was een uitkijkpost van de artillerie die met panoramische schaarverreijkers een verbluffend goed zicht had op de “overkant”. Ook van onze groep deden soms jongens daar dienst. De meldingen liepen via leidingen naar een hut die in een straat achter de dijk stond vlak bij verlaten huizen. Dag en nacht werd door de artillerie van de “overkant” naar Tiel geschoten en stonden vele huizen en ook de kerk in brand. Dat de watertoren als logisch doel niet meteen aan stukken werd geschoten verbaasde mij dan ook. Eerst veel later toen ik ergens anders was is dat gebeurd. Ook het constant schieten met zware

mitrailleurs die schoten met exploderende kogels (volgens het Landoorlogsrecht verboden) leverde slachtoffers op. Bij de hoge bomen langs de dijk was het een constant geknetter van de explosies. Een van de jongens die een schot in zijn bil kreeg was nagenoeg zijn halve bil kwijt. Om de dag sneuvelen jonge jongens. Een bij iedereen gevierde sympathieke knaap uit het westen des land die vanaf een stelling meer stroomopwaarts munitie kwam halen uit een depôt vlak achter de watertoren desintegreerde in een ferme klap. Er bleef weinig meer van hem over dan enige lapjes uniformstof ter grootte van een paar postzegels. Waarschijnlijk aan een tankmijn gezeten. Na het verzamelen van wat stukjes in een sigarenkistje is hij op een begraafplaats in de omgeving van Tiel ter aarde besteld. De Storkfabriek was volkomen leeggeruimd van al zijn metaalbewerkingmachines. De lege ruimte lag vol met menselijke uitwerpselen van alle voorgaande groepen. Zeer beschamend. Tot zover dit stuk over mijn belevenissen bij Tiel.

Door F. K. †

Huub van Heiningen blijft onderzoek doen en actief speuren naar nog niet algemeen bekende gebeurtenissen en ontwikkelingen van de Tielse geschiedenis. In dit artikel gaat hij op zoek naar antwoorden op vragen rond het verdwenen koor van de Sint Maarten.

Waar bleef het koor van de Sint Maarten?

Door Huub van Heiningen

Met zijn tachtig meter lengte was de Sint Maarten in Tiel ooit de grootste kerk van de provincie Gelderland. Daarvan is nog ongeveer de helft over. De verdwenen helft – het (priester) koor en het z.g. kruiswerk – is nooit gebruikt voor de oorspronkelijke bestemming. Niettemin liet het stadsbestuur dat koor nog tientallen jaren intact. Want het enorme gebouw was karakteristiek voor de stad aan de Waal en fungeerde als statussymbool. Maar het is uiterst moeilijk de bouwkundige geschiedenis ervan nauwkeurig te reconstrueren.

nkele gegevens vooraf. Bij archeologisch en bouwkundig onderzoek tijdens de restauratie in de jaren vijftig van de vorige eeuw bleek dat de kerk is ontstaan uit een eenvoudig zaalkerkje uit de Karolingische tijd. Het gebedshuis is vele malen verbouwd en veranderd; dat wordt vaak in beeld gebracht door tekeningen van ‘de tien gedaanten van de Sint Maartenskerk’.

Nadat de kerk bij een storm was beschadigd werd in 1560 de eerste steen gelegd voor een

fikse uitbreiding. Stuwende kracht hierachter waren de ambtman Claes Vijgh en de pastoor Peter van Teeffelen. Zij wilden van de Sint Maarten een ‘kapittelkerk’ maken, waarvoor een groot koor nodig was. De pastoor raakte daardoor in conflict met de Duitse Orde, de eigenaar van de Sint-Walburgiskerk, de ‘officiële’ Tielse kapittelkerk.

Omdat in heel West-Europa het protestantisme snel terrein won, was de tijd waarin dit soort katholieke kerken werd gebouwd, allang voorbij. In zijn soort was de complete Sint-Maarten, dan ook de jongste in de Lage Landen. Er werd zelfs nog naarstig aan gebouwd nadat in 1572 de hele omgeving onder gezag kwam van ‘de geuzen’. Dat kon omdat Tiel een Spaanse bezetting had en alle bestuurders het oude geloof verdedigden. Totdat in 1578 Tiel door troepen van Jan van Nassau onder leiding van Diederick Vijgh werd ingenomen en de Reformatie ingevoerd. Door een muur aan de oostzijde van het schip werd de kerk toen in tweeën verdeeld. Het schip van de kerk is sindsdien in gebruik bij de Her-

Handtekening van de laatste pastoor van de Sint Maartenskerk, Peter van Teeffelen (1512/1513- 1580); afkomstig van Rijksarchief Brussel; archief Jan Bouwhuis.

vormde Gemeente. Maar wat gebeurde er eigenlijk met de andere helft ?

De eerste die intens zocht naar het antwoord op die vraag was de stadshistoricus en rechter mr. Dr. Egbert Rink, die als stadssecretaris ook een gemakkelijke toegang had tot de archieven. Na daarin dertig jaar gespeurd te hebben publiceerde hij in 1836 zijn standaardwerk 'Beschrijving der stad Tiel'. Daarin vertelt de auteur dat er nog delen van het koor zichtbaar waren, zodat hij aan de hand daarvan de Sint Maarten kon opmeten. De totale kerk zou 79,5 meter lang zijn geweest, waarvan 39 meter is overgebleven.

Rijkelijk citerend uit de Chronicon Tielense en de studies over kerkgeschiedenis van die dagen, geeft Rink veel details over de uitbreiding van de Sint Maarten na 1560. Hij memoreert dat in die tijd soms tientallen jaren nodig waren om een kerk te bouwen of te vergroten, maar kan niet precies aangeven in hoeverre het nieuwe grote koor was voltooid bij de invoering van de

Reformatie in 1578. Er lag in elk geval al een dak op maar 'hoe dat koor en gedeelte der kerk van zijn dak werd beroofd blijkt niet'.

Dr. F.A.J. Vermeulen, referendaris bij het Rijksbureau voor Monumentenzorg, heeft voor zijn aandeel in de pretentieuze serie 'De Monumenten van Geschiedenis en Kunst' in de jaren 1933-1938 de Sint Maarten zoals hij er toen uitzag, zeer gedetailleerd beschreven. Naar zijn mening stond ten aanzien van het koor slechts vast dat in 1560 de eerste steen daarvoor werd gelegd, dat het in 1648 opnieuw is gedekt, dat het dak in 1663 zozeer was vervallen dat het opnieuw moest worden gedekt en dat het koor in 1785 als paardenstal werd gebruikt. Hij vond in de Sint Maarten maar weinig terug van hetgeen van een goed gebouwde gotische kruiskerk mocht worden verwacht. De verhoudingen klopten niet en hij noemde de kerk dan ook een 'palimpsest' voor onderzoekers.

De ingrijpende restauratie van de vijftiger jaren

Het schilderij dat Jan van Goyen in 1645 maakte van de Tielse Sint Maartenskerk, kopie, archief Jan Bouwhuis.

Waar bleef het koor van de Sint Maarten?

en het daarbij uitgevoerde grondige archeologisch onderzoek hebben een schat aan gegevens opgeleverd. Daarop werden de ‘tien gedaanten’ gebaseerd. In het voormalige koor zijn echter geen opgravingen verricht. Wel zijn de fundamenten daarvan in de grasmatt zichtbaar gemaakt, zodat nu iedereen kan zien hoe groot de Sint Maarten is geweest. De vraag in hoeverre het koor was voltooid in 1578 bleef echter onbeantwoord.

Totdat er een schilderij ontdekt werd dat Jan van Goyen maakte in 1645. De befaamde schilder onthult niet waar hij op een paneel van 39,5 x 55,5 cm het fraaie landschap vastlegde. In de catalogi is dan ook slechts sprake van “Eine grosse Kirche hinter eine Ufermauer” (Hans Ulrich Beck), maar ondertussen wordt toch wel aangenomen dat het om de Tielse Sint Maarten gaat. Deze kerk staat bijna tegen de (nu verdwenen) stadsmuur met daarvóór een dubbele gracht. Een stevige wal (de tegenwoordige Hucht-Sint Walburgbuitensingel, destijds Collaertswal genaamd) scheidde die twee grachten en daarop stond ongeveer tegenover de kerk het ‘pesthuis’ oftewel ‘sieckhuys’. Vlak bij de kerk was een in de gracht uitmondende uitlaat gemaakt voor een deel van de grotendeels bovengrondse stadsriolering. De galg werd ook wel opgericht op deze Collaertswal (genoemd naar de stadhouder van hertog Karel, die rond 1520 voor Tiel een tweede stadgracht liet graven en daarvoor aan deze zijde een tracé ‘binnendoor’ koos, vlak langs de Sint Maarten. Die is dus veel ouder dan de gracht waarin de kerk zich spiegelt). Al deze elementen zijn op het paneel van Jan van Goyen te vinden. Van Goyen schilderde dus 67 jaren na de invoering van de Reformatie in deze stad in Tiel een gaaf voor de katholieke eredienst gebouwde kerk. Compleet met midden op het koor de dakruiter, waarschijnlijk gebouwd als torentje voor

een Angelusklokje. Een heel ander beeld dan we zien op een ongedateerde schets van een tijdgenoot - de in 1650 overleden schilder Abraham de Verwer. Hij schetste een zeer dominant maar desolaat kerkgebouw, waarvan het schip gescheiden is van het kennelijk in verval geraakte koor. De dakruiter staat er echter nog op, zodat een deel van het dak met zijn gewelven nog aanwezig moet zijn geweest, toen de Amsterdamse tekenaar in Tiel vertoefde.

Aannemelijk is dat Van Goyen de realiteit enig geweld heeft aangedaan. De zeer productieve schilder maakte doorgaans ter plekke een ruwe schets om die in zijn atelier op een paneel uit te werken. Hij had de gewoonte om zijn schilderij wat levendiger te maken door het te stofferen met bootjes, vissers, nijvere ambachtlieden etc. Uit zijn bewaard gebleven voorstudies kan inderdaad worden afgeleid, dat Van Goyen een kerk zag met een deels ingestort koor en dat hij de gebreken aan het monumentale gebouw dus camouflerde.

Vast staat echter, dat het stadsbestuur – en het kerkbestuur dat daaraan ondergeschikt werd geacht – het koor nog jarenlang overeind liet staan en diverse malen opdracht gaf het dak ervan te repareren of opnieuw te dekken. Dat blijkt uit de magistraatsresoluties, de notulen van de raad zouden we tegenwoordig zeggen.

Al in 1595 en daarna in 1611 en 1616 verhoogde de magistraat de begrafeniskosten, waarbij het kerkbestuur de opdracht kreeg alle inkomsten uit dien hoofde aan te wenden om de kerk behoorlijk te onderhouden. Op 16 april 1648 werden de tarieven opnieuw verhoogd ‘vermits de sobere staet van de kercke van St Meerten ende uyt consideratie van de sware kosten van de reparatie derselver ende vant choor’. Later in dat jaar van de Vrede van Munster kreeg het kerkbestuur opdracht ‘om een besteck te doen maecken wegens

De Sint Maartenskerk zoals die er omtrent 1577, na het voltooiën van de uitbreidingen moet hebben uitgezien (Vogelvluchttekening Dick Zweers; archief Jan Bouwhuis).

het decken van het koor om daernaë bestadinge te doen'. In 1657 werden de begrafenis-kosten opnieuw drastisch verhoogd 'tot het repareren van balcken in de groote kerck met het decken vant koor'. Pas zes jaar later, op 15 april 1663, nadat de stadstimmerman Claes Lenaerts het koor opnieuw had geïnspecteerd, kreeg de kerkenraad op zijn verzoek toestemming om het dak van het koor 'aff te breecken om het selve aenden minst aennemende te bestaden en om alsoo de materialen tot den meesten oirbaer te gebruycken. Veel haast is daarmee echter niet gemaakt, want pas in 1699, toen de stad de gevolgen van een zware Franse bezetting in 1672/74 nog niet te boven was, kwam de kwestie opnieuw ter sprake

in de magistraat. Op 23 augustus kwam een verzoek van de kerkmeesters ter tafel die vertelden dat 'dat de grootte kerck tot voorcominghe van gedreygde rüine noot saackelick dient gerepareert te worden ende dat sulcx uyt de geringe inkomen onmogelijk niet kan geschieden'. Daarom verzochten zij het de 'materialen voor steenen en ijser van het vervallen koor' te mogen verkopen. De stadsbestuurders lieten optekenen het ermee eens te zijn dat 'hetselve koor van geen gebruyck of nuttighijt meer is' en gaven dus toestemming. Maar wel onder voorwaarden dat eerst een raming van de opbrengst moeten worden gemaakt en de verkoping 'met de courant bekend gemaect sal worden'.

Waar bleef het koor van de Sint Maarten?

Merkwaardig genoeg is er van deze plannen weinig terecht gekomen en heeft men het koor kennelijk ook na het besluit van 1699 ruim dertig jaar overgelaten aan zijn natuurlijk verval. Dat blijkt uit een ‘besteck ende conditie naar welcke Carel Campagne aengenomen heeft het oude choor bij de grote kerck af te breeken’, dat op 20 december 1731 door de stadssecretaris Van Lidth de Jeude en Campagne ondertekend werd.

Waarschijnlijk om ook aan het nageslacht te kunnen laten zien dat de grootste kerk van Gelderland in Tiel stond (of althans had gestaan) mocht ook Campagne het koor niet met de grond gelijk maken. ‘De aannemer sal gehouden weesen de muuren van het voorscr. Choor soo laag aftebreecken als dan onderkants daar de ligten geweest sijn en de muur van de provisoire camer nae sijn beloop met het toortje tot aen het dack toe’. De dakruiter stond dus ook in 1731 nog altijd op het koor. De buitenmuren die overeind moesten blijven, moest Campagne ‘behoorlijk aanstrijken’ om ‘de borsten en scheuren toe te stoppen’.

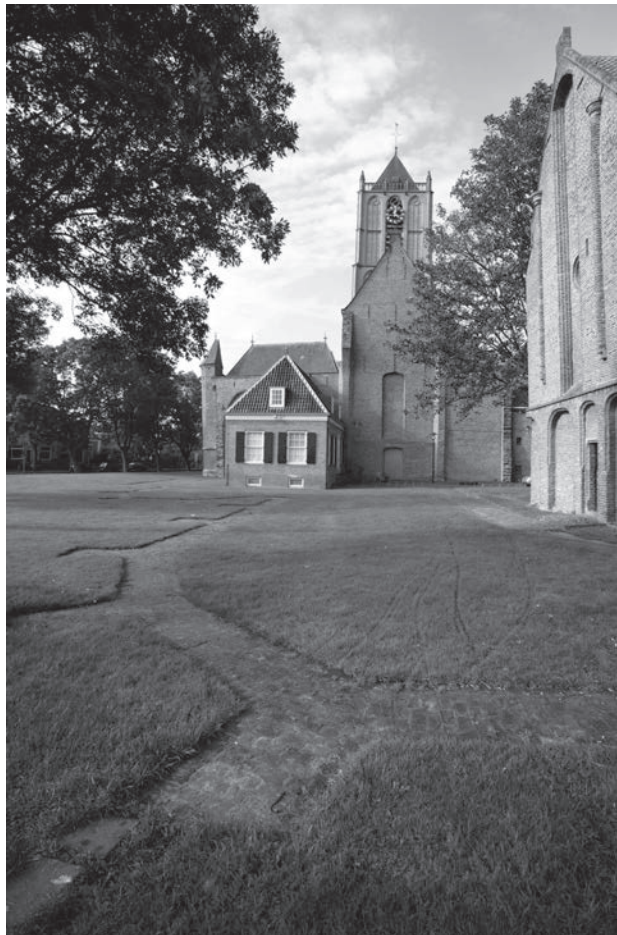
Ook het verdere verval van het koor heeft zich geleidelijk voltrokken. In 1795 werd het gebruikt als paardenstal voor de Franse soldaten en in de daarop volgende jaren werden die stallen verhuurd aan koetsiers. In de 20e eeuw was er niets meer van over totdat het bij de restauratie van de kerk in de grasmat zichtbaar werd gemaakt.

In de magistraatsresoluties worden de genomen besluiten zelden gemotiveerd

In de grasmat tussen het huidige kerkgebouw en de gerkamer is het verdwenen kanunnikenkoor zichtbaar gemaakt. De stenen belijning liggen boven de gevonden fundamenten van het kanunnikenkoor. (foto Jan Bouwhuis).

en doorgaans is daaruit evenmin te zien of men al dan niet bij meerderheid tot bepaalde conclusies kwam. Maar er zijn redenen om te veronderstellen, dat bij de besluiten over het nooit voor de eredienst gebruikte priesterkoor uiteenlopende overwegingen een rol hebben gespeeld.

Het kan niet toevallig dat het koor onderwerp van discussie was 1648 – het jaar van de Vrede van Munster. Tot dan toe diende er immers serieus rekening mee gehouden te worden, dat Tiel bij de Zuidelijke Nederlanden ingedeeld zou worden. Dan zou de kerk weer terechtgekomen zijn bij de katholieken, die zeker toen nog, ver in de meerderheid waren. Bekend is dat veel

dorpspastoors, na 1572 toen het gebied onder het gezag van ‘de geuzen’ waren gekomen, de protestantse kerkleer gingen verkondigen, maar hun priesterkleren verstopten om daarin weer te kunnen voorgaan als Spaansgezinde troepen in hun dorp aan de macht kwamen. Deed het stadsbestuur van Tiel niet ongeveer hetzelfde? In de door de secretaris Cornelis Udents 1628 en 1630 opgemaakte lijsten van op het stadhuis aanwezige boeken blijkt dat er op de ‘raedtskamer’ uitsluitend juridische, filosofische en historische werken van ná de invoering van de Reformatie stonden en elders in het stadhuis nog een uitgebreide collectie van soortgelijke werken van vóór 1578 werd bewaard.

Nu Tiel in 1648 door de Vrede van Munster definitief Staats werd, bleven er slechts twee motieven over om het koor intact te laten. De kerk was statussymbool en veel Tielenaars wilden begraven worden in de van het schip gescheiden kruiswerk en koor. Mogelijk was ook in Tiel na 1578 het recht om begraven te worden in het schip van de kerk voorbehouden aan lidmaten van de Hervormde Gemeente. Dat was b.v. ook het geval in Arnhem, waar de kanselier Leoninus niet in de ‘Groote Kerk’ begraven mocht worden omdat hij geen lidmaat was van de nu ‘predominante’ kerk. Pastoor van Teeffelen werd overigens in 1580 nog wel in zijn Sint Maartenskerk begraven. De overgrote meerderheid van de Tielse bevolking was toen nog katholiek of voelde althans niets voor de toch vrij strenge leer van Calvijn. Daarenboven waren relatief veel Tielenaars uit de ‘hogere klasse’ remonstrant. Dat verklaart dat er veel begraven werd in het koor en kruiswerk en zelfs grafkelders en zerken vanuit het schip daarheen werden verplaatst. Daartoe sloot b.v. op 28 november 1640 Cornelis Adriaensz Udents – neef en naamgenoot van de secretaris/predikant – een overeenkomst met de kerkmeesters.

Uiteraard moesten grafrechten betaald worden, maar het ‘overluiden’ van de doden, bracht veel meer op. De toren van de Sint Maarten had niet minder dan negen klokken. Doorgaans lieten de buurtgenoten hun doden een, twee of driemaal ‘overluiden’ met drie klokken, maar dat mocht ook met zes klokken, mits er voor elke klok extra betaald werd. Aanvankelijk werd er soms al te uitbundig geluid. Al in 1616 stelde de magistraat ‘luijers’ aan omdat gebleken was dat men soms met twee of zelfs drie man aan één reep hing, waardoor ‘enighe clocken te borsten geluyt waren’.

Hoewel het begraven in het voormalige priesterkoor in Tiel een dure aangelegenheid was, moge duidelijk zijn, dat de opbrengsten ervan nimmer voldoende waren om het koor van een gotische kerk met al zijn bogen en kruisgewelven te onderhouden. Bij de herhaaldelijk genomen besluiten om het in stand te houden moeten, behalve respect voor het monument, ook traditie en piëteit een rol hebben gespeeld.

Kennelijk werden er na 1672 geen doden meer begraven in het koor, zodat men in 1699 tot de conclusie kon komen dat ‘het selve van geen gebruyck of nuttighijt is’. Dat men de contouren ervan ook daarna nog zo lang overeind hield is ongetwijfeld te danken aan de overweging dat men ook het nageslacht wilde laten zien dat Tiel ooit de grootste kerk van heel Gelderland had.

In een volgende bijdrage een antwoord op de vraag hoe het mogelijk was, dat in Tiel zo laat in de tijd, met de Reformatie in aantocht, een enorme gotische kerk werd gebouwd.

Met dank aan Laurent Schoenmaker van het Rijksinstituut voor Kunsthistorische Documentatie, die voor dit artikel zeer nuttige informatie gaf.

In de reeks in de schijnwerper ditmaal aandacht voor een lid van de Oudheidkamer, die bijna alle Tielenaars die de laatste eeuwen overleden zijn in zijn computer heeft staan en daar met een paar klikken complete Tielse familiegeschiedenissen uit laat rollen, Wim Fase

Schijnwerper op... Wim Fase

genealoog en filatelist

Door Bert Leenders

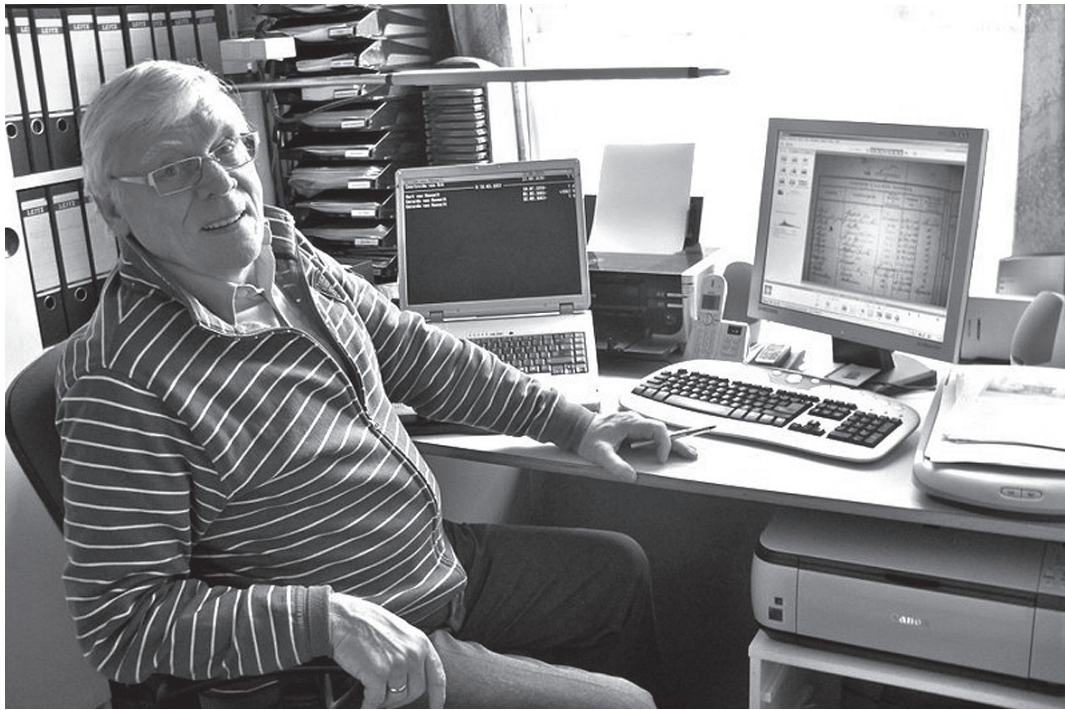
Van Den Haag naar Tiel

Wilhelmus Petrus Fase werd op 15 februari 1939 in Den Haag geboren. Hij koos voor het etaleurberoep. Tot 1968 woonde hij in 's-Gravenhage. Aanvankelijk beoefende hij zijn vak uit in loondienst. Al snel ging hij echter als freelancer werken. Een van zijn klanten was Sjef Athmer, van de toenmalige bekende Modezaak Athmer Martens. Vijf jaar nadat hij het laatst voor Athmer gewerkt had, vroeg Sjef hem of hij niet naar Tiel wilde komen. Daar was werk genoeg voor een etaleur met zijn kwaliteiten. Wim wilde wel. Maar alleen op voorwaarde dat Athmer voor een woning in Tiel kon zorgen. Wim was toen ondertussen al vijf jaar getrouwd maar omdat hij en zijn vrouw Corrie nog geen kinderen hadden, kwamen ze niet in aanmerking voor een eigen woning. Gedwongen door de naoorlogse schaarste aan woningen woonden zij 'in' bij een oudere alleenstaande heer die twee kamers van zijn huis tegen betaling van huur en wat huishoudelijke en verzorgingsdiensten aan het paar ter beschikking stelde. Het krijgen

van een huis was anders dan in de Randstad in Tiel in 1968, wanneer je relaties had met een woningbouwvereniging of stichting, geen groot probleem. Sjef Athmer had het zo geregeld. Zo kwam Wim Fase naar Tiel, waar hij er voor zorgde dat de etalages en winkelinrichting er ook in een aantal Tielse winkels er extra aantrekkelijk uitzagen. Dat hij zijn vak verstond blijkt wel uit de prijzen die hij landelijk en in onze stad met zijn werk behaalde.

'Pas op: genealogisch onderzoek werkt verslavend'

Toen zijn schoonmoeder Maria Elisabeth Groenendaal de tachtigjarige leeftijd naderde, bedacht Wim dat die verjaardag een goede gelegenheid was om haar stamboom uit te zoeken. De archivaris van het archief in Schiedam, leerde hem hoe hij moest zoeken in de diverse kaartenbakken met informatie uit het gemeentelijk bevolkingsregister en in oude kerkelijke doopboeken. De archivaris sprak bij die gelegenheid de profetische woorden: 'Pas op, genealogisch onderzoek werkt versla-

Wim Fase achter zijn bureau. (foto archief Wim Fase).

vend'. De goede man had niets te veel gezegd. Wim werd besmet met het genealogievirus en dat is niet meer over gegaan. Zijn eerste genealogie resulteerde in een boek met informatie van de voorouders van zijn schoonmoeder met veel aanvullende informatie over de huizen en plaatsen waarin zij gewoond hadden en natuurlijk vele geboorte, huwelijk- en overlijdensakten. De zwager van Wim is boekbinder. Dat verklaart dat niet alleen de inhoud maar ook de afwerking van het ingebonden boek, dat met een oplage van zestien exemplaren voor familieleden gemaakt werd, gezien mag worden. Zeker wanneer je bedenkt dat dit een eerste werkstuk was en gemaakt is in het computerloze tijdperk. Aan latere uitgaven van familieresearch kun je zien dat de technische reproductiemogelijkheden verbeterden en Wim meer ervaring krijgt. Wim maakte tientallen

genealogieën van de eigen familie maar ook op verzoek voor diverse anderen. Indrukwekkend is zijn grootste werkstuk tot nu toe, dat hij maakte met J.M. van Beurden uit Vlaardingen: een parenteel 1) van de familie van Beurden. Aan deze familiegeschiedenis werkte hij ruim 10 jaar. In drie prachtige dikke boeken worden alle in totaal meer dan elfduizend personen vanaf 1280 beschreven. Rond de 2200 bidprentjes en familieberichten completeren het boek. Wim: 'Dat je zo ver terug in de tijd kunt gaan, is vrij uitzonderlijk. Bij de meeste stamboomonderzoeken van 'gewone' families kom je niet veel verder dan de zestiende eeuw. Wanneer je nog verder terug wilt en betrouwbare gegevens wilt kunnen vinden, dan moet het een aanzienlijke familie betreffen'. Langzaam maar zeker is de hobby van Wim zijn leven gaan beheersen. Alhoewel hij nog

steeds tijd vindt voor de wekelijkse opspasdagen voor de vijf kleinkinderen van zijn zoon en dochter. In 2004 maakte hij samen met enkele andere genealogen de kwartierstaat van Mabel Wisse Smit, de echtgenote van prins Johan Friso. Die is gepubliceerd in het verenigingsblad Gens Nostra van de Nederlandse Vereniging voor Genealogie.

Aardig is ook om te vermelden dat Wim ook lid is van de Genealogiegroep van Seniorenweb.

Bij deze werkgroep zijn zo'n 500 mensen met een uitgesproken belangstelling voor de genealogie aangesloten. Dagelijks ontvangt hij zo'n 70 algemene mailtjes uit het hele land en soms uit het buitenland met verzoeken om hulp bij het opsporen van voorouders of hulp bij familieonderzoeken. Deze mailtjes worden

gestuurd naar alle leden van de genealogiegroep. Gemiddeld kan Wim iedere week twee mensen verder helpen. Het gaat dan om algemene vragen of vragen over oude persoonsgegevens die betrekking hebben op Tiel en omgeving die hij in zijn computer heeft of in het archief van Tiel kan opzoeken.

Wim heeft ook diverse auteurs van boeken over de historie van stad en streek geholpen aan informatie over familieverbanden of heeft hij voor hen persoonsgegevens gecontroleerd. Sinds kort is hij ook genealogisch adviseur van de Stichting tot Instandhouding van Historische Begraafplaatsen van Tiel en Omstreken.

Vrijwel alles over Tiel

In zijn computer zitten vrijwel alle oude Tielse bevolkingsgegevens. Het noemen van de naam van mijn grootvader blijkt voldoende om ze-

ven generaties ‘Leenders’ op het scherm te toveren. Alle neven en nichten voor zover zij in Tiel en voor 1940 geboren zijn met onze voorouders en hun broers en zussen inclusief jonggestorven komen op het scherm. Wim: “Die stamreeks kan ik van elke familie maken. Ik sta er iedere keer weer versteld van wat er uit mijn PC komt rollen. Met de gezinsreconstructies van Tiel ben ik voorlopig overigens nog niet klaar. Alle fiches van het bevolkingsregister heb ik gefotografeerd. Dat was een karwei waar ik jaren aan gewerkt heb. De gegevens zet ik over naar mijn computer. Ik ben daar al behoorlijk ver mee. Ik moet nu nog ongeveer 4000 families invoeren en deze met mijn computer programma met elkaar verbinden. Ik heb nu al een héél groot bestand en kan veel vragen vanuit mijn bureaustoel beantwoorden. Vrijwel iedere dinsdagochtend ben ik op het archief te vinden. Met Huub van Heiningen behoor ik tot de grootse klanten van het archief’. Wanneer ik Wim vraag of iedereen met familiewortels in Tiel hem kan bellen of mailen aarzelt hij. Van een kant wil hij zo veel mogelijk mensen helpen en laten profiteren van zijn levenswerk, tegelijkertijd vreest hij een enorme stormloop. Wim: “Laat ik zeggen, dat iedereen die voor speciale gelegenheden op zoek is naar familiegegevens of een vraag heeft over genealogie in het algemeen mij mag mailen. Hier heb je mijn kaartje en druk dat maar af bij het artikel. Met archiefdirecteur Ella Kok-Majewska ga ik trouwens later in dit jaar praten over de mogelijkheden om het resultaat van mijn Tielse onderzoekswerk via de website van het regionaal archief voor iedereen toegankelijk te maken. Overigens is het archief zelf ook bezig met het digitaliseren van de familiegegevens. Over een paar jaar kan iedereen thuis via zijn computer de

gegevens van het regionaal archief hiervoor raadplegen. Veel gemeenten zijn overigens het regionaal archief op dit punt al voor gegaan.

Ondersteuning Historische Werkgroep

Wim heeft al diverse auteurs over en onderzoekers van de Tielse geschiedenis geholpen met zijn kennis en gegevens van de lokale genealogie. Tjeerd Vrij, Aad Nekeman en Huub van Heiningen en vele andere riepen zijn hulp in om informatie over personen boven tafel te krijgen of om persoonsgegevens te laten controleren. Onlangs zijn bij werkzaamheden op de begraafplaats Ter Navolging een vijftal oude grafzerken ontdekt waarvan er een met de tekst “Pont onze beide lievelingen” verder niets. Wim is geraadpleegd en jawel hoor hij had de familie Pont in zijn bestand en kon de beide kinderen een naam geven.

Wim is sinds eind vorig jaar lid geworden van de Historische Werkgroep van de Oudheidkamer. Naast bijdragen aan de publicaties van de werkgroep gaat hij de schrijvende leden bijstaan bij het opsporen van genealogische informatie en het controleren van persoonsgegevens. Met de collectie Smit-Kers en het uitgebreide historische fotoarchief van foto- en videograaf Jan Bouwhuis beschikt de Historische Werkgroep daarmee over een derde belangrijke gegevens- en illustratiebron binnen de eigen gelederen.

Filatelist

Wim is een echte verzamelaar. Alles wat van historische waarde is, bewaart hij. Waar mogelijk gebruikt hij die informatie om zijn genealogieën in boekvorm van extra informatie te voorzien. Speciale belangstelling heeft hij voor postzegels. Met zijn verzamelingen Juliana Regina en Queen Elisabeth heeft hij op tentoon-

stellingen vele prijzen behaald waaronder zelfs een ereprijs. Voor het mededelingenblad van de Filatelistenclub Tiel, waarvan Wim Lid van Verdienste is, schrijft hij regelmatig en in de loop der jaren ruim 60 keer een zogenaamd philaTIELtje, een korte rubriek met een weetje over de postzegelhobby. Interessant is dat de Tielse postzegelclub via een schenking in het bezit is van de uitgebreide Postgeschiedeniscollectie van Jan Kers, co-auteur van de 'De Geschiedenis van Tiel' en auteur van het boek over de posterijen van Tiel 'Een brief heeft altijd haast' en de grondlegger van de foto- en ansichtkaartencollectie Smit-Kers. Wim Fase maakte de bijzondere collectie toegankelijk en verdeelde het grote aantal stukken over dertig thema's die ieder een compleet boek vormen.

- 1) Een **parenteel** is in de genealogie een opstelling van een stamouderpaar of alleen een stamvader of een stammoeder (generatie I) met hun kinderen (generatie II) en al hun verdere afstammelingen, zowel in mannelijke als in vrouwelijke lijn uitgewerkt.
- 2) Een **stamreeks** is in de genealogie één bepaalde lijn uit een kwartierstaat. Een kwartierstaat is op zijn beurt in de genealogie een opstelling van de kwartierdragers of probanden (degenen van wie men uitgaat) met alle directe voorouders in mannelijke en vrouwelijke lijn. Per generatie verdubbelt het aantal personen. Een kwartierstaat lijkt een beetje op een omgedraaid parenteel. De naam is ontstaan uit de vier kwartieren van een wapenschild, waarin men dan de wapens van de vier grootouders plaatste.

Achter de schermen van No Satisfaction

Door Bert Leenders

Vorig jaar presenteerde Chris van Esterik zijn boek *No Satisfaction*, waarin een stuk recente Tielse geschiedenis centraal staat. De Vereniging Oudheidkamer en het oud Burger Mannen- en Vrouwenhuis maakten met een subsidie het verschijnen van dit inmiddels veel gelezen maar ook veel geprezen boek mogelijk. Uw redacteur maakte een afspraak

met Van Esterik om meer te weten te komen over de auteur, wat hem aanzette om het boek te schrijven en hoe het boek vorm kreeg. Het gesprek vond plaats in café-restaurant Ons Hoekje aan de Dorpsstraat in Ingen, waar Chris geboren werd en opgroeide. Het etablissement neemt ook een belangrijke plaats in zijn eerste bestseller: 'Een jongen van het

Chris van Esterik voor het café, dat een centrale rol speelde in 'Een jongen van het dorp'.(foto: Bert Leenders)

dorp'. Ook *No Satisfaction* is hard onderweg om een bestseller te worden. De tweede druk ligt ondertussen in de winkel.

Chris van Esterik werd op 17 december 1949 in het Betuwse Ingen geboren. Zijn ouders Gosen van Esterik en Thera van Kalkeren exploiteerden daar het café 'Ons Hoekje', dat een belangrijke sociale functie vervulde in het naoorlogse Ingen. Chris deed het goed op de lagere school en een test wees uit dat hij geschikt was voor een gymnasiale opleiding. Dat was in 1962 heel uitzonderlijk voor een dorpsjongen uit een eenvoudig milieu. Afkomst, religie en de maatschappelijke positie van de ouders bepaalden toen doorgaans of en naar welk type vervolgonderwijs je ging. Het advies werd na rijp beraad opgevolgd en Chris fietste vervolgens dagelijks naar de Sint Walburg in Tiel om daar het Stedelijk gymnasium te doorlopen. Vooral de lessen van zijn leraar geschiedenis, de heer Vellenga, brachten hem op het idee om aan de Universiteit van Amsterdam politicologie te gaan studeren. Chris over zijn loopbaan: "Een mooie maar ook heel brede studie, waar geschiedenis, sociale wetenschappen, filosofie, politicologie en economie belangrijke onderdelen waren. Mijn eindschiptie maakte ik over de ontwikkelingen en besluitvorming rond de zogenaamde Nieuw-Guinea-Kwestie, waarbij Nederland zijn laatste grote kolonie verloor. Normaal telt zo'n doctoraal scriptie rond de vijftig bladzijden. Bij mij werden het er meer dan tweehonderd. Voor die scriptie, die ik in 1981 maakte, sprak ik met politici als Marga Klompé, Willem Drees en Jaap Burger en Vrij Nederland journalist Joop van Tijn. Ook raadpleegde ik diverse archieven waaronder het archief van KVP-fractie leider Romme. Daarin vond ik een interessante en geheime correspondentie

tussen Romme en de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Luns over Nieuw-Guinea. Daardoor kreeg de scriptie bekendheid en is onder de titel 'Nederlands laatste bastion in de Oost' als boek uitgegeven. Dat boek trok weer de aandacht van de redactie van de NRC, die mij aanbood om samen met Koos van Zomeren, Herman Vuisje en Geert Mak als freelancer de toenmalige zaterdagbijlage van de NRC te maken. Na enige jaren werd ik vanuit Wenen correspondent voor die krant voor Midden-Europa. De perikelen rond oud-NAVO secretaris-generaal Kurt Waldheim en de perestrojka waren toen belangrijke onderwerpen. Na Wenen deed ik nog een tijd journalistiek werk als recensent voor NRC-Handelsblad van Midden-Europese en Israelische literatuur. Naast mijn werk voor de NRC schreef ik onder meer samen met Joop van Tijn een biografie over de PvdA voorman Jaap Burger, een boek over vijftig jaar hulp aan vluchteling-studenten en de tekst bij een fotoboek van de bekende fotograaf Willem Diepraam. Ook schreef ik voor de Provincie Gelderland in 2005 een essay over de provincie getiteld 'Gelderland Veelvolkerenstaat', dat als geschenk aan koningin Beatrix werd aangeboden bij haar bezoek aan Gelderland'.

Een jongen van het Dorp

In 1994 stierf de vader van Chris, Gosen van Esterik. Tijdens de condoleancebijeenkoms zei een inwoner uit Ingen tegen Chris: 'Met je vader verdwijnt er een heleboel kennis over ons dorp in het graf. Eigenlijk zou die kennis en die van leeftijdgenoten nu vastgelegd moeten worden. Kun jij dat niet doen?' Het eindresultaat was het boek 'Een jongen van het dorp' uit 2003. Met als ondertitel 'Honderd jaar Ingen, een dorp in de Betuwe'. Het boek werd

(foto: Bert Leenders)

uitgegeven door uitgeverij Bert Bakker in de reeks 'Historische Publicaties Gelderland'. De provincie Gelderland en het Coöperatiefonds van de Rabobank waren belangrijke subsidiënten. Het boek leest als een roman. Maar uit opbouw en inhoud blijkt dat om het te schrijven enorm veel archiefonderzoek is verricht en de auteur talloze mensen interviewde. Het is ook een historisch verantwoord boek. Over de schouder van Chris volgde en beoordeelde een uitgebreide redactieraad van (sociaal)geschiedkundige wetenschappers het tot stand komen van het boek. Het boek werd een geweldig succes. Vrijwel iedereen, die in Ingen woonde of er een band mee had, kocht het boek. Het boek werd door sociale

wetenschappers en sociaal geografen als een historische ontwikkelingsschets beoordeeld, die model kon staan voor veel kleine woongemeenschappen in Nederland. Zo werden delen van het boek bij de Gemeente Universiteit van Amsterdam verplichte leesstof voor studenten sociale geografie. In totaal zijn er meer dan 15.000 exemplaren van gedrukt en verkocht. Wie het boek nog wil hebben moet naar een antiquariaat of naar Marktplaats.

No satisfaction

Het idee om 'No Satisfaction' te schrijven ontstond als lezing voor een TOV-bijeenkomst. TOV is de actieve vereniging van oudleerlingen van de HBS, MMS en de Gymnasiumop-

leiding in Tiel. Chris ging met het idee naar zijn oud-klasgenoot Dries van Ingen, inmiddels algemeen directeur van Uitgeverij Boom. Dries was zeer geïnteresseerd in het onderwerp. Chris ging aan de slag. Hij huurde een caravan in Ingen en gedurende drie maanden toog hij vrijwel dagelijks naar Tiel voor archiefonderzoek en het interviewen van oud-leerlingen en Tielenaars uit alle rang en stand. Ook voor Chris ging er op het archief een nieuwe Tielse wereld open: ‘Ongelooflijk wat je daar allemaal kunt vinden’. Het resultaat van bijna drie jaar zoeken, interviewen, ordenen en schrijven werd een prachtig boek dat niet alleen de lezer, maar ook de geïnterviewden en de auteur zelf veel satisfaction schenkt. Het boek bevat voor velen wat wils, voor oud-gymnasiasten is het een interessante terugblik met een scherpe analyse van hun school en de daar heersende cultuur, sociale en gedragswetenschappers vinden er veel informatie over de opkomst van de jeugdcultuur in de jaren zestig. Stad- en streekgenoten ontdekken veel informatie over het leven in Tiel in de jaren van Wederopbouw, de jaren vijftig en over de roerige jaren zestig. Uitvoerig staat van Esterik stil bij de wijze waarop in die tijd de keuze voor het vervolgonderwijs gemaakt werd. Religieuze zuilen en milieu waren de bepalende factoren. Van Esterik behoorde tot de generatie die een begin maakte met de ontmanteling van het gymnasium als school voor de elite. Dat ging niet zonder slag of stoot en leverde stof op voor tal van anekdotische maar waar gebeurde verhalen. *No Satisfaction* is een zeer toegankelijk en zelfs spannend geschreven boek. Op 19 oktober 2011 vond de presentatie plaats in de Caeciliakapel van Tiel. Op die dag kon je de radio niet aanzetten of je hoorde op diverse zenders interviews met Chris over

het boek, later besteedde ook TV Gelderland er uitvoerig aandacht aan. Het is jammer dat slechts een kleine groep genodigden – de kapel kan nu eenmaal geen honderden mensen bergen – hierbij aanwezig kon zijn. De voordrachten van Dries van Ingen, die ook de voorpagina van het boek siert, Chris zelf en Midas Dekkers hadden een prachtig avondvullend programma voor een bijeenkomst van de Oudheidkamer kunnen zijn. Ondertussen hebben de leden al veel over het boek kunnen horen. De programmacommissie heeft twee avonden georganiseerd waarin Chris voor een muisstille zaal voorlas uit zijn boek. Persoonlijk vond ik het jammer dat hij daarbij niet wat meer over zichzelf vertelde en over de manier waarop het boek tot stand gekomen is. Dat hiaat hoop ik met dit artikel opgevuld te hebben.

Een vlooienklap is een karakteristieke kist uit het Rivierengebied die werd gebruikt om kleinnigheden in op te bergen en die tevens diende om makkelijker in de bedstee te kunnen stappen. De conservator van het Flipje en Streekmuseum, Peter Schipper haalt er steeds een bijzonder voorwerp uit en belicht dit in de Nieuwe Kroniek.

‘Uit de vlooienklap’ Het geheim van het lodereindoosje

Door Peter Schipper

Wanneer ik zo'n 120 jaar geleden aan een groep dames van wat betere stand gevraagd zou hebben: Dames heeft u uw lodereindoosje meegenomen, dan zouden ze ongetwijfeld hun fraaie zilveren beugeltassen hebben geopend om mij het kleinood te tonen. Dezelfde vraag nu stellen zou mij slechts onbegrijpende blikken opleveren.

Misschien vraagt u zich intussen nieuwsgierig af wat een lodereindoosje nu precies is. In een vitrine in het museum staat een klein zilveren doosje. Dit voorwerp is altijd hoger dan breed en het heeft een scharnierend dekseltje. Wie het niet herkent bestempelt het als een pillendoosje, maar die zijn altijd vierkant of rond en platter. Nee, het geheim schuilt binnenin. Daar bevindt zich een sponsje, waarop de bezitster enkele druppels eau de cologne diende te sprenkelen. Goed afgesloten belandde het lodereindoosje vervolgens in de beugeltas om weer gepakt te worden als mevrouw tijdens een visite, concert- of kerkbezoek een geurig snuifje wenste te nemen.

Eau de Cologne

Eau de cologne is een oplossing van welriekende etherische oliën in verdunde alcohol. Voor deze oliën gebruikte men diverse planten zoals rozen, jasmijn, geranium, lavendel, sinaasappelschillen enzovoort. De Italiaanse koopman Giovanni de Feminis stichtte in 1690 in Keulen de eerste fabriek. Later noemde de Fransen zijn reukwater 'eau de cologne' (= water uit Keulen). De bekendste Nederlandse fabrikant is J.C. Boldoot (1789). Tijdens het bewind van de Franse zonnekoning Lodewijk XIV (1643-1715) waren dergelijke watertjes populair en er werden dan ook steeds nieuwe geuren bedacht. Zeer bekend in die tijd was 'eau de la reine de Hongrie'. Vele vrouwen gebruikten het voor hun 'sponsdoosje' dat al spoedig lodereindoosje ging heten. Lodereine is dus een verbastering van l' eau de la reine (= koninginnewater). Tussen 1690 en het einde van de negentiende eeuw zijn talrijke lodereindoosjes vervaardigd in talrijke variaties: van eenvoudig rond of vierkant tot modellen in de vorm van boeken, urnen, secretaires,

dieren, mandjes en muiltjes. Vele zijn versierd met lijnen, krullen, bloemen, dieren en figuren. De zilverstad Schoonhoven is bij uitstek de plaats geweest waar veel lodereindoosjes vandaan kwamen.

Vrouwen bewaarden de geurwaters in kristallen flesjes of flacons met zilveren en gouden monturen. Nog veel van dergelijke stukjes antiek zijn bewaard gebleven, vooral uit de periode na 1860. Let er wel op of het minuscule glazen afsluitdopje nog aanwezig is. Zo niet, dan vermindert dat de waarde.

Pommanderbollen en muskus

Het loderein-dooosje is een schakel in de lange keten van geurhouders door de eeuwen heen. Rijkere vrouwen uit de zestiende eeuw droegen zilveren geurbollen, zogenaamde pommanders, aan kettingen op hun lijf. Dat was hard nodig, want wassen was in die dagen niet erg populair. Bovendien geloofden ze dat geuren boze geesten en ziekten op afstand zouden

houden. Uit de eerste helft van de achttiende eeuw dateren de meeste muskusdozen. Muskus was het kostbare geurige afscheidingsproduct van het muskushert dat in Oost- en Centraal Azië voorkomt. Naast parfums en reukwaters gebruikten de beter gesitueerden in de achttiende eeuw diverse poeders om lekker te ruiken. Men verstoof het in het haar, de pruik, op het lichaam en zelfs in de vertrekken van de woning.

De gewone man en vrouw waren verstoken van al deze geuren en bleven gewoon minder fris ruiken.

Hun kans kwam pas goed na de Tweede Wereldoorlog in de vorm van talloze deodoranten en sprays.

Archief bij de tijd gehuisvest

Door Bert Leenders

Wat vooraf ging

Begin mei opende het Regionaal Archief Rivierenland haar deuren in het prachtige nieuwe pand aan het J.S. de Jongplein te Tiel. Op 7 juni werd het officieel geopend en op 8 juni was er een open huis voor raadsleden en (vaste) bezoekers van de historische verenigingen in het werkgebied van het archief. De basis van het huidige samenwerkingsverband werd gelegd in 1978. In dat jaar werd het Streekarchivariaat Tiel, Buren en Culemborg opgericht (TBC). De in Tiel geboren Dr. Anne Vermeer heeft als gedeputeerde van de provincie Gelderland een belangrijke bijdrage geleverd aan de vorming van dit streekarchivariaat. In 1999 vond opnieuw een gemeentelijke herindeling in onze regio plaats. Als gevolg hiervan fuseerden het TBC archivariaat met het archief van de zogenaamde KLEM gemeenten (Kesteren, Lienden, Echteld en Maurik) tot het Regionaal Archief Rivierenland. In 2009 sloten ook de gemeenten Neerijnen en Geldermalsen aan bij het Regionaal Archief Rivierenland. Eerder vormden deze gemeenten met de gemeente Lingewaal en in samenwerking met het Polderdistrict Tieler- en Culemborgerwaarden een archiefcluster. Hoewel het regionaal archief één organisatie vormde, bleef de huisvesting ongewijzigd. Afhankelijk van je onderzoeksdoel moest je voor een be-

zoek van het archief naar Buren, Culemborg, Geldermalsen, Kesteren of Tiel. Dat was niet alleen ondoelmatig maar door de gebrekkige huisvesting en beperkte openingstijden ook niet handig voor bezoekers. Voor de archiefmedewerkers was de situatie erg inefficiënt. Gemeenten zijn wettelijk verplicht om hun historisch archief goed te bewaren en kosteloos open te stellen voor belangstellenden. Veel gemeenten zagen het historisch archief aanvankelijk als een belangrijk onderdeel van het gemeentelijk erfgoed, maar wilden er tegelijkertijd niet veel geld aan kwijt. De laatste jaren is door samenwerking, verandering van inzicht en verdere professionalisering van de medewerkers een enorme kwaliteitsslag gemaakt. Een goede en centrale huisvesting bleek daarbij om meerdere redenen noodzakelijk. Dat Tiel daarbij de vestigingsplaats zou worden was geen punt van discussie. De plek binnen Tiel wel. Tijdens een jarenlange zoektocht passeerden het gebouw van het Zuiveringschap aan de Prinses Beatrixlaan, het GGR-Gasgebouw en een locatie op een industrieterrein de revue. Uiteindelijk vonden woningcorporatie SCW, dat wegens ruimtegebrek en de plannen van de gemeente met het stationsgebied andere ruimte nodig had en het archief elkaar op het vroegere rugby- en korfbalveld naast het GGD gebouw en

Vooraanzicht van het nieuwe gebouw RAR Rivierenland.

omsloten door Papesteeg, Teisterbantlaan en Goudenregenstraat. SCW en het archief passen goed bij elkaar. SCW vindt het behoud en het zichtbaar maken van de cultuurgeschiedenis belangrijk en heeft de laatste jaren veel geïnvesteerd in het opknappen van panden, die vervolgens een maatschappelijke functie kregen en tegelijkertijd als monument behouden blijven. Mooie voorbeelden zijn de villa Spoorenberg aan de Nieuwe Tielse weg waar een Thomashuis in is gevestigd, het Oud-Burger Mannen- en Vrouwenhuis dat gebruikt gaat worden als verzorgingshuis voor (demente) ouderen in de Ambtmanstraat en het Andreaziekenhuis met het Sint Hyacinthusklooster. SCW betaalde ook het kunstwerk op de rotonde bij de vier Gravinnen in combinatie met de tekst 'de stad is vol verhalen' op de gevel van het gebouw. 'Die verhalen vindt je in het archief' stelde Herman Suijndorp, de directeur-bestuurder van SCW tijdens de feestelijke opening op 7 september.

Mooi gebouw

Bezoekers van de vroegere vestigingplaatsen

van het archief zullen versteld staan van de uitstraling, de ruimte, de fraaie afwerking en de sfeervolle binnendecoraties van het pand. Architect Boudewijn Krijger uit Buren heeft er van binnen een mooi, licht en opengebouw van gemaakt. Op diverse plaatsen zijn er doorkijkjes naar de burens. Ook van buiten heeft het gebouw een mooie uitstraling en vormt het een fraaie invulling van het stationsgebied waar de gemeente Tiel op termijn grootse plannen voor heeft. De ligging vlak bij het station zorgt er overigens voor dat het archief met openbaar vervoer uitstekend te bereiken is. De loopafstand vanaf het trein en busstation is vijf minuten en ook vlakbij het gebouw is een bushalte. Een grote hal gaat dienst doen als expositieruimte en kan gebruikt worden voor lezingen en andere bijeenkomsten tot 200 mensen. Het bestuur van het archief vindt een goede band met en serviceverlening aan de historische verenigingen belangrijk. Zij kunnen gratis gebruik maken van deze ruimte voor hun bijeenkomsten en vergaderingen van werkgroepen. De afdeling Betuwe van de Nederlandse Genealogische vereniging en de Historische Werk-

groep Tiel van de Oudheidkamer, die trouwens al langer gebruik maakte van de studiezaal in Tiel, gaan gebruik maken van dit aanbod. Het bestuur van de Oudheidkamer heeft besloten voorlopig nog even een afwachtende houding aan te nemen. De lezingen van onze vereniging zullen ook het komende seizoen in de Drumpse Hof blijven plaatsvinden.

Voor bezoekers is er verder een grote studiezaal met aparte delen voor stamboomonderzoek en meer algemeen historisch onderzoek. In die ruimte staat ook een keur aan tijdschriften, (historische) boeken over de streek en meer algemene naslagwerken en natuurlijk een aantal beeldschermen om in het rijke archief te kunnen zoeken. Die bibliotheek vormt trouwens slechts een deel van het uitgebreide boekenbezit dat in het depot is opgeslagen. Het aanvragen van dossiers kan digitaal vanuit de studiezaal maar ook al vanuit huis via de computer. De stukken liggen dan klaar wanneer u het archief komt bezoeken. In een hoek van de grote hal, die ook voor tentoonstellingen gebruikt wordt, is een koffiehoeke voor bezoekers. Daar kan ook de meegebrachte lunch genuttigd worden. Voor het goed bewaren hiervan staat een koelkast ter beschikking.

14.500 meter opslagruimte

Het depot bevindt zich onder het gehele gebouw en is verdeeld in zeven units. Ruim acht van de 14.500 strekkende vierkante meter zijn momenteel bezet. Met de huidige reserveruimte verwacht het archief zo'n dertig jaar vooruit te kunnen. Voordat het helemaal vol is, zal digitalisering van een deel van het archief waarschijnlijk wel voor extra rek zorgen. Tiel en de regio is met dit moderne gebouw op Cultuurhistorisch gebied een stuk rijker geworden.

Vrienden van het regionaal archief

Van oudsher kende het streekarchivaat Tiel, Buren Culemborg vrienden. Leden / contribuanten willen hun belangstelling en waardering voor het archief uitdrukken door het aangaan van deze band. Leden worden uitgenodigd voor bijzondere bijeenkomsten, zoals bijvoorbeeld de opening van een tentoonstelling. Voor het archief is verder de financiële bijdrage van 15 euro per jaar voor vrienden en 50 euro voor bedrijven erg belangrijk. Met dat geld kunnen bijzondere aankopen gedaan worden of projecten gefinancierd. Bij de opening van het nieuwe archief is de structuur van de vriendenorganisatie gewijzigd. Iedereen uit het werkgebied en daarbuiten is van harte welkom. Het bestuur is vernieuwd en bestaat nu uit vertegenwoordigers van de historische verenigingen in de regio. Hebt u belangstelling? Meldt u dan aan bij de balie van het nieuwe archief.

Vrijwilligers gevraagd

Het team van Ella Kok-Majewska, dat de archieftaken uitvoert bestaat uit dertien volledige formatieplaatsen en zeventien personen. Dat lijkt veel maar is wanneer je kijkt naar alle taken en wat er allemaal nog toegankelijk gemaakt moet worden feitelijk heel weinig. Daarom zijn vrijwilligers welkom. Afhankelijk van belangstelling en specifieke kennis en vaardigheden is er voor iedereen die vrije tijd beschikbaar heeft wel voldoeninggevend werk te vinden. Dat werk kan natuurlijk aangepast worden aan de persoonlijke agenda. Iedere bijdrage is welkom. Hebt u belangstelling? Ga een praten met de archiefdirecteur en bekijk in overleg op welk terrein u zou kunnen en willen bijdragen. Het archiefteam heet u van harte welkom.

Wim Veerman en Peter Schipper overhandigen het eerste exemplaar van 'Het Betuweboek' aan de waarnemend commissaris van de Koningin in Gelderland de heer Markink. (foto Jan Bouwhuis).

Het Betuweboek

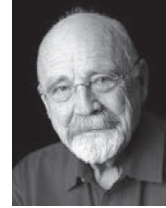
Ter gelegenheid van de opening van het nieuwe streekarchief op 7 juni 2012 verscheen het Betuwe boek. Het is een handzaam fraai gebonden boekje met 365 verhalen over mensen, gebeurtenissen en andere memorabele onderwerpen uit de geschiedenis van het werkgebied van het streekarchief. De bijdragen zijn gebundeld in een aantal tijdvakken. Archief directeur Ella Kok-Majewska, Peter Schipper conservator van de musea in Culemborg, Tiel en Zaltbommel en oud-archivaris Wim Veerman vormden de redactie. De verhalen met verbindende teksten werden geschreven door in totaal 21 auteurs. De auteurs zijn nagenoeg allen lid van een van de historische verenigingen in het werkgebied. Uit het overzicht van de bijdragen van de auteurs blijkt dat de redactie meer gedaan heeft dan redactie voeren. Maar liefst 167 onderwerpen zijn door het redactietrio zelf geschreven. Dat moet veel tijd en energie gekost hebben. Het resultaat mag er samen met de bijdragen van de overige auteurs zijn. De vlot geschreven korte bijdragen van ongeveer 120 woorden lezen als een bladerboek. En passant krijgt de lezer een boeiend beeld van de rijke geschiedenis van ons gebied en de mensen die er woonden.

Veel historische boeken vinden slechts een beperkte aftrek. Ze zijn vaak erg gedetailleerd, staan vol feiten en jaartallen en zijn niet altijd even vlot geschreven. Menige vereniging - ook de Oudheidkamer heeft daar een beetje last van. Het Betuwe Boek is een boek voor een breed publiek dat naar mijn inschatting ook gelezen zal worden. Het is trouwens ook een mooi cadeau voor iedereen die in het gebied woont of daar op een of andere manier binding mee heeft. Het boek is voor 14,95 te koop in de boekhandel, maar ook bij de balie van het archief. Wanneer u het bij het archief koopt, kunt u niet alleen het gebouw van binnen bekijken, maar ook de tentoonstelling 'Open Betuwe' die gebaseerd is op het Betuwe boek. Die tentoonstelling is tot 17 september te zien.

Vroeger in Lienden

Door Henk van den Hoofdakker

Vroeger was alles beter, dat is bekend. Zo waren er op de dorpen rond Tiel allerlei verenigingen en clubs die wellicht vele problemen hadden, maar niet met het werven van nieuwe leden.

Ook als er iets te vieren viel zoals de bevrijding van iets, het zoveeljarig bestaan van het een of ander en elk jaar natuurlijk de verjaardag van onze Koningin, ja dan waren er vrijwilligers te over die bereid waren al hun vrije tijd te spenderen aan het vervaardigen van vlaggen en toeters.

Als een dorp bijvoorbeeld 1000 jaar oud leek te zijn, vormde zich spontaan een comité en in dat comité werd vergaderd en werden plannen gemaakt om tot viering te komen. Vieringen voor de ouderen en voor de jeugd. Iedereen was dan blij en deed met verve mee aan de voorbereiding met speciale aandacht voor ruim werkoverleg.

Vooraf bij dat werkoverleg op de avonden en de zaterdagen werd menig glaasje gedronken en voor de mannen waren er sigaren, grote sigaren.

Maar wat is er dan toch gebeurd?

Toen vorig jaar in Lienden Koninginnedag zich weer aankondigde zocht het Oranjecomité vrijwilligers om de vieringen voor te bereiden, zoals de wedstrijden op het speelveld, de lam-

pioptocht en wat er allemaal nog meer aan moois te organiseren valt.

Wat bleek? Was het de laatste jaren steeds moeilijker voldoende mensen bij elkaar te krijgen, nu bleek het onmogelijk.

Alsof het de aspergeoogst in Brabant en Limburg betrof gingen de ogen van het Oranjecomité naar de Polen. Altijd bereid en altijd inzetbaar. Het haalde het landelijke nieuws. De Koninginnedag verliep goed, de Polen functioneerden naar tevredenheid en het Oranjecomité zuchtte verlicht.

Maar ja, hoe moest dat dit jaar? Hoewel de Polen heel goed gewerkt hadden moest het toch zonder kunnen!

En het lukte, op het randje, een tikkeltje moeizaam en een beetje aangepast, maar toch.

Datzelfde Lienden heeft een rijk verenigingsleven gekend.

In 1969 bestond Lienden 1000 jaar, althans dat gerucht ging. Alle buurten vierden dat en er werden vele poorten opgericht. Prachtige poorten van karton. Niet van echt steen te onderscheiden. Bij de bouw ging de fles van hand tot hand, de sigaren dampen en de onderlinge vriendschap beleefde hoogtepunten. De metseelaar, de timmerman, de schoenmaker, de bakker, iedereen deed mee en vakkundig werd er

gebouwd en gespijkerd.

Uit al die bijeenkomsten en al dat werkoverleg kwamen meerdere buurtverenigingen voort die jaren een florissant leven hebben geleid.

Een rijk verenigingsleven met veel werkoverleg. Terwijl in 1904 het nog steeds actieve fanfarecorps Amicitia al bestond, werd in 1928 de mondharmonicavereniging "Linda" opgericht. Beide clubs voorzien van prachtige vaandels met naam en datum. Dat vaandel van "Linda" wordt terecht nog gebruikt door de na-oorlogse opvolger, de accordeonvereniging Philharmonica. Philharmonica bestaat nog steeds, oefent wekelijks, heeft jeugd en volwassenen in opleiding en verzorgt een jaarlijkse uitvoering.

Een beroepsdirigent leidt het orkest. Mooie muziek, gezellige avonden. Zo hoort het. Zo ging het en zo bestaat het nog. Maar het wordt moeilijker en moeilijker om muzikanten te vinden. Gemotiveerde muzikanten die een avond televisiekijken willen opgeven en met elkaar willen oefenen in een zaaltje aan de dijk.

Vroeger, ach mijnheer, vroeger ging dat vanzelf. Iedereen wou wel meedoen, zeker als mannen als Ries van Veenendaal gingen ronselen.

Die Ries kreeg zelfs onwilligen aan het musiceren of aan het timmeren van vreemde voorstellingen op feestwagens, ook als ze heel andere dingen aan hun hoofd hadden. Daar heeft ie later nog een welverdiend lintje van de Koningin voor gekregen. Ik heb wel eens horen zeggen dat hij dat lintje ook op zijn nachtkleding droeg, maar dat was pure jaloezie.

Die mondharmonicacclub Linda, van vóór de oorlog, die oefende in de fietsenwinkel van Jules Hofman in de werkplaats tussen de halfgerepareerde fietsen, op de hoek van de Brinkstraat en de Groenestraat, waar Adrie Timmer later zijn pick-packwinkel nog gehad heeft, de voorloper van die grote, moderne supermarkt aan

de andere kant van het dorp met een parkeerterrein voor meer dan honderd auto's.

Ach mijnheer, die fietsenwerkplaats met benzinepomp van Jan de Kiep die altijd vroeg of de wagen weer "dors" had als je kwam tanken.

Ja, op die plek, in het hart van het oude Lienden, daar kun je op zomeravonden, op die hoek, als je héél stil bent en goed luistert, de mondharmonica's nog horen spelen. Heel eventjes, dan komt er een brommer voorbij die de zachte muziek overstemt.

Ik heb, om de waarheid te zeggen, de neiging om dat jammer te vinden, dat die bromfiets daar voorbijkomt. En vaak met een sportuitlaat. De berijder is dan een jongen die nóóit aan zo'n oefenavond met een muziekinstrument zou meedoen.

Hij lacht daarom.

Het is gek, maar ik heb een beetje met hem te doen.

Boeken en ander nieuws

Sinds het verschijnen van de vorige Nieuwe kroniek verschenen tal van nieuwe boeken binnen de belangstellingsfeer van de oudheidkamer. Een korte overzicht:

HET JOODSE VERLEDEN VAN OPHEMERT

Tjeerd Vrij vulde opnieuw een hiaat in de streekgeschiedenis met het boekje 'Het Joodse verleden van Ophemert'. Het boekje bestrijkt de periode van circa 1800 tot het gedwongen vertrek van het laatste joodse gezin in Ophemert naar kamp Vught. Ro Kalker overleefde met haar inmiddels overleden zus Jet de kampverschrikkingen en was naast archiefonderzoek een belangrijke informatiebron. Het boekje beschrijft vooral veel familiegeschiedenissen, maar geeft ook een mooie inkt in de (Joodse) samenleving gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw in het waaldorp. Het boekje heeft dezelfde mooie gebonden uitvoering als het eerder verschenen boekje Zwarte Kerst. Het boekje is uitgegeven door Emjee uitgevers en kost 9,95. Wie veronderstelt dat er in deze successerie van Vrij met Emjee nog meer boekjes uitkomen, wordt voorlopig teleurgesteld. Tjeerd Vrij gaat zijn schrijverstalent de komende tijd botvieren op een eerste kinderboek.

GELIEFDEN OP LEVEN EN DOOD

Geliefden op leven en dood, de debuutroman van Meike E. de Jong, is een voor mij moeilijk te klasseren boek. In het boek beschrijft de Jong heel gedetailleerd een recente periode van haar leven. Centraal staat de relatie met een veel oudere partner, met wie zij na het overlijden van haar man een relatie aangaat. Die blijkt een bijzonder verleden te hebben. Na zijn dood probeert zij de vele ontbrekende puzzelstukken in de levensgeschiedenis van deze man via onderzoek bij personen en in archieven boven tafel te

krijgen. Om privacyredenen worden sommige namen veranderd en wordt om een goed lopend verhaal te krijgen feiten en fictie soms met elkaar vermengd. Daardoor is de historische betekenis van het boek beperkt. Niettemin een boeiend geschreven historische roman, die zich voor een deel in de Betuwe en met name Tiel afspeelt. Vanwege deze Tielse binding werd het eerste exemplaar bij boekhandel Arendsens aangeboden aan ons prominente lid Wim Veerman. Geliefden op leven en dood is uitgegeven door Bakkerbaarn en kost 17,50 euro.

EEN WANDELING VAN GELDERMALSEN NAAR LEERDAM

In mei vierde onze zustervereniging de Historische kring West-Betuwe haar veertigjarig bestaan. Bij die gelegenheid verscheen een speciale uitgave van het verenigingsblad 'Mededelingen'. Het boekje bevat een 52 pagina's tellend artikel waarin een wandeling beschreven wordt van Geldermalsen naar Leerdam die door een onbekend auteur in 1882 beschreven is. De route, die 21 kilometer lang is, kan men nu nog wandelend, fietsend of zelfs met de auto afleggen. Historische panden maar ook andere bezienswaardigheden en wetenswaardigheden worden vanuit hun historische achtergrond beschreven. Het maken van de tocht vormt een mooie combinatie van een ontspannend dagje uit in een mooie omgeving met een cultuurhistorisch sausje. Het boekje is voor vijf euro te koop. Voor adressen zie de website van de historische kring (www.hkwb.nl).

Ander nieuws

Website Oudheidkamer

De website van onze vereniging wordt steeds uitgebreider en completer. U vindt er naast het jaarprogramma en algemene informatie over de vereniging en werkgroepen, actueel nieuws en een uitgebreid archief. Hier kunt u in digitale vorm ook de complete tekst van alle tot nu toe verschenen Nieuwe Kronieken vinden. Hebt u vragen, suggesties of relevante content? Mail onze webmaster Dick Buijs via het emailadres: mededelingen@oudheidkamer-tiel.nl. Op deze website kunt u ook doorklikken naar de websites van de archeologische werkgroep BATO en de Historische Werkgroep Tiel.

Jan Bouwhuis geridderd

Niet alleen de redactie van De Nieuwe Kroniek is blij met foto- en videograaf Jan Bouwhuis. Ook de gemeente en de hele Tielse samenleving weet zijn fotografische kwaliteiten en zijn bijdrage aan het via beeld vastleggen en bewaren van de Tielse geschiedenis te waarderen. De dag voor koninginnendag werd Jan tot zijn verrassing op het podium van de Agnietenhof geroepen. Hij werd

benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Dat is sinds de vernieuwing van het decoratiestelsel een hoge onderscheiding. Jan Bouwhuis werkte mee aan tal van (historische) uitgaven over Tiel. Zijn rol was daarbij niet alleen leverancier van eigen illustratiemateriaal, maar ook adviseren over de vormgeving, de keuze van illustraties en het reproduceren en verbeteren van materiaal van derden.

Op de website van Bouwhuis: www2.fotobouwhuis.nl vindt u een uitgebreid en indrukwekkend maar ook verrassend overzicht van het werk van Jan en zijn vader. U kunt daar zoeken op onderwerp en chronologie. Naast foto's zijn er ook tal van video's te zien die Jan veelal voor het nieuwsjournaal van TV Gelderland in Tiel en de directe omgeving maakte.

Jan Bouwhuis, nu een keer zelf gefotografeerd ter gelegenheid van de koninklijke onderscheiding. (Foto Michel Bouwhuis)